

MARITIM BYVANDRING I AABENRAA

SØFARTSBYEN AABENRAA

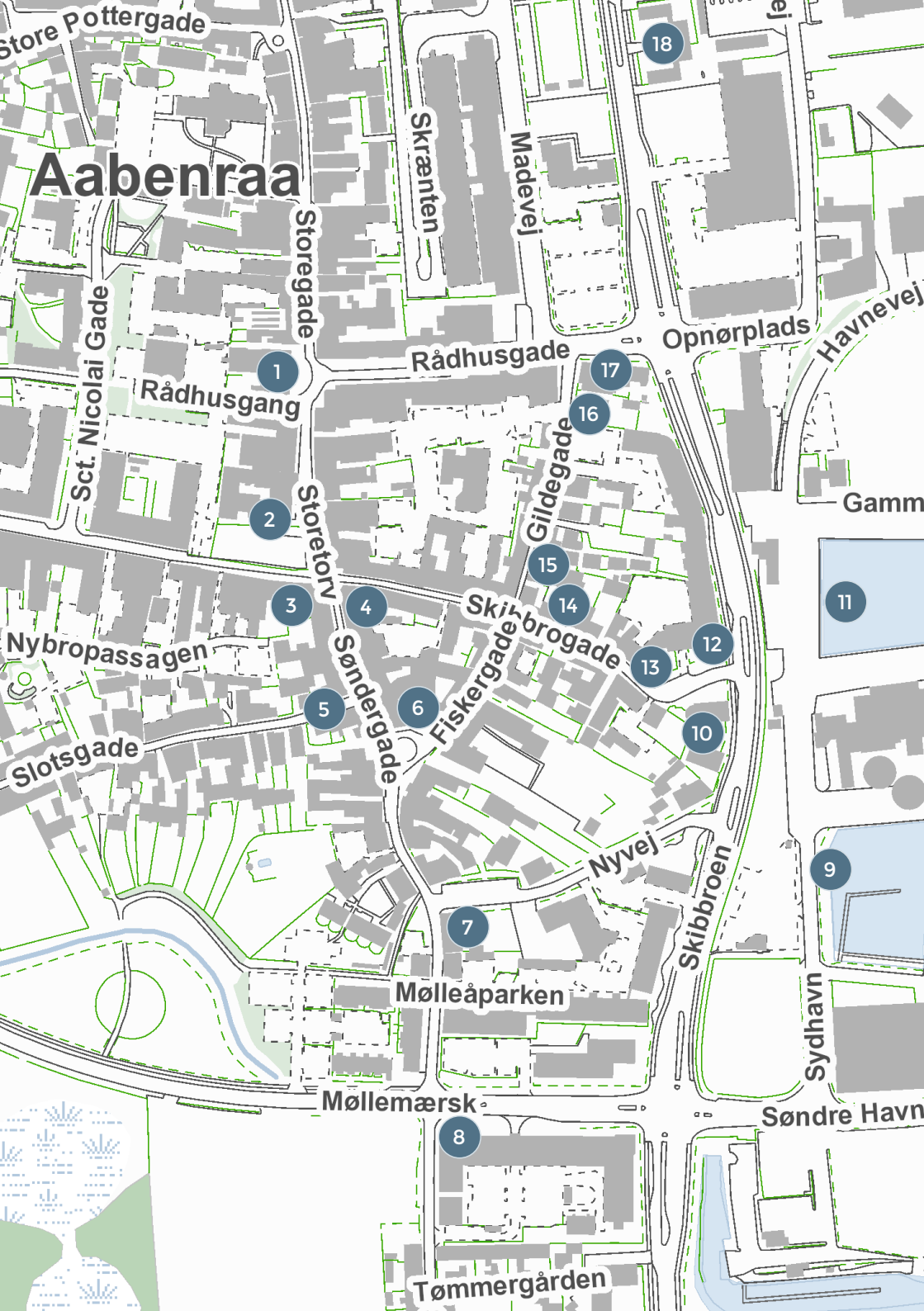
Fra 1600-tallet til slutningen af 1800-tallet var Aabenraa en udpræget søfartsby. Den brede og dybe fjord, de omgivende bakker, som afgrænser byen fra dens opland, og tømmeret fra de nærliggende skove udgjorde de naturlige forudsætninger. På det grundlag blomstrede en søfarts-kultur i Aabenraa og på halvøen Løjt Land nordøst for byen. Generation efter generation stod til søs på de sejlskibe, der i stort antal blev bygget i Aabenraa. Fra år 1800 til 1883 blev der bygget mere end 300 skibe heraf 180 til langfart på verdenshavene.

I begyndelsen sejlede skibene fra Aabenraa hovedsageligt i hjemlige farvande. Så gik turen til Norge, Østersøområdet og Middelhavslan-dene. Senere over hele verden. Søfar-ten var grundlaget for, at Aabenraa udviklede sig fra at være en ukendt småstad, til at være en by hvis store og hurtige skibe blev omtalt i så fjer-ne havnebyer som Rio de Janeiro og Hong Kong.

Udviklingen var dog ikke uden af-brud. Efter tabet af den danske flåde i 1807 gik omkring halvdelen af de i Aabenraa hjemmehørende skibe tabt.

Den middelhavsart, som i løbet af 1700-tallet var blevet Aabenraa-kap-tajnernes speciale, led et afgørende knæk. Først i løbet af 1820erne kom byens søfart igen på fode. Nu med Sydamerika som en vigtig destination og med Jørgen Bruhn som den største reder.

Fra midten af 1800-tallet satte Aabenraa-skibene kursen mod Kina. Denne sejlads blev Aabenraa-søfar-tens sidste storhedstid. Det lykkedes ikke byens redere og skibsbyggere at omstille sig fra sejlførende træskibe til dampdrevne stålskibe. I 1883 løb det sidste store sejlskib af stabelen på havnen i Aabenraa. Byen fostrede dog fortsat mange sømænd. En del af dem sejlede som kaptajner for Rhede-ri M Jepsen der blev oprettet i Aaben-raa i 1882 og havde hovedparten af sine aktiviteter i Østen. I dag betyder byens beliggenhed ved fjorden stadig meget for indbyggerne i Aabenraa, og den maritime fortid er fortsat en vigtig del af byens dna.

Aabenraa

Store Pottergade

Sct. Nicolai Gade

Storegade

Skrænten

Madevej

18

Rådhusgang

1

Rådhusgade

17

Opnørplads

Havnevej

2

Storetorv

Gammel

3

4

Gildegade

16

15

Skibbrogade

14

12

Nybropassagen

5

Søndergade

6

Fiskergade

13

10

Slotsgade

Nyvej

7

9

Mølleåparken

Sydhavn

Møllemærsk

8

Søndre Havn

Tømmergården

BYVANDRING I SØFARTSHISTORIENS SPOR

1

DET GAMLE RÅDHUS

Det gamle rådhus blev bygget i 1825 og var byens rådhus indtil kommunesammenlægningen i 2007. Bygningen er tegnet af den kendte danske arkitekt C. F. Hansen, professor Kgl. Hofbygmester og bygningsinspektør i Slesvig - Holsten. Søfartsbyen Aabenraa lå indtil midt i 1800 tallet isoleret fra oplandet ved vådområder mod øst, syd og vest og omgivet af høje bakkedrag. Dette vanskeliggjorde forbindelsen til omverdenen så byrådets væsentligste opgaver var havnen og søfarten.

STORETORV

Storetorv er byens centrale plads, hvis statelige huse viser at her har byens bedre borgerskab, herunder store skibsredere boet i 1800-tallet. **Storetorv 4** er tilbageværende bygninger fra en af byens store købmandsgårde, I.A. Schmidt, der fra midten af 1800-tallet drev en omfattende en gros handel med bl.a. korn og foderstoffer. I Storetorv 2 lå byens centrale forlystelsesetablissement "Colloseum," hvor skibsbyggerne fejrede stabelafløbninger. I Storegade 38 havde den kendte danske kunstner Franciska Clausen sit atelier i det firkantede tårnværelse.

2

3

REDERGÅRDEN

Redergården, **Storetorv 9** med en trekantfonton over hovedindgangen der bæres af 2 halvsøjler har fået sit nuværende nyklassicistiske udseende omkring 1820, hvor skibsreder Jørgen Bruhn overtog den. Jørgen Bruhn var i 1800-tallet byens mest fremtrædende borger. Han var den største skibsreder i Slesvig -Holsten og den tredje største i kongeriget og var vært for kong Fredrik VII, når denne besøgte hertugdømmerne. I 1864 var bygningen hovedkvarter for den tyske overkommando under slaget ved Dybbøl.

SKIBBROGADE

Skibbrogade var indtil 1855 den eneste vejforbindelse til havnen og bopæl for skibsredere og kaptajner. Dobbeltuset **Skibbrogade 3** blev opført i 1737 for guldsmed Carl Christian Hoffmeister, der var en af flere kendte guldsmede i Aabenraa i 1700-tallet. **Skibbrogade 5** blev bygget i 1754 og var omkring 1800 bopæl for skibsrederfamilien Frees, hvis skibe i Middelhavet hentede krydderier og værdifulde østasiatiske varer. **Skibbrogade 8** fra 1752 blev opført af Hans Chr. Voetmann, der gennem mere end 200 år drev en omfattende tømmerhandel med import og en gros salg til hele Slesvig - Holsten. Forretningen eksisterer fortsat under navnet Bygma.

4

SLOTSGADE

Slotsgade blev etableret i forbindelse med opførelsen af Brundlund Slot i 1400-tallet. En omfattende bybrand er årsag til, at de nuværende bygninger stammer fra omkring 1700. Slotsgade hørte frem til 1867 ikke under byen Aabenraa, men under Brundlund Slot. Gadens beboere var hovedsageligt håndværkere og tjenestefolk til slottet, men gaden var også efterspurgt som bopæl fordi beskæftigelsesforholdene var mere favorable end i Aabenraa købstad. I **Slotsgade 14**, boede den synske jomfru Fanny, der fik ret i sine forudsigelser af såvel slaget ved Dybbøl i 1864 som kongens tilbagekomst på den hvide hest ved genforeningen i 1920.

FISKERGADE

Fiskergade der sandsynligvis er bebyggelsens ældste kvarter, hvor de østvendte huse grundede lige op til strandlinien. Området var fra midt i 1700-tallet beboet af borgere med tilknytning til søen. **Fiskergade 8** fra 1779 var oprindelig købmændsgård og tilhørte en af byens storkøbmænd og vinhandler. Fra midten af 1800 tallet tilhørte ejendommen en af byens 2 store sejlmagere som leverede sejl til skibsproduktionen

SØNDERPORT 1

På grænsen mellem Søndergade og Sønderport forlod de rejssende mod syd byområdet ad et hjulspor langs stranden, der var oversvømmet ved højvande. Fra 1769 overtog byen ansvaret og udbyggede vejen samt udstykkede grunde til skippere og håndværkere. **Sønderport 1** er bygget i 1772 af skipper Jacob Schvennesen. Den restaurerede ejendom "Schvennesens Stiftelse" er et af mange eksempler fra byen, hvor velhavende søfolk testamenterede deres ejendom til formål, der tilgodeså fattige søfolk.

SØNDERPORT 5-23

Sønderport 5-23 på østsiden af gaden var frem til 1895 arbejdsplads og privathavn for Paulsens Værft, et af byens fem store skibsværfter. Værftet var byens ældste, etableret i 1752. Paulsens værft byggede 170 dvs. 1/3 af de skibe der blev bygget i byen. Værftet var bygmester for det sidste store træsejlskib, der blev søsat i 1883. Dermed afsluttedes en æra i byens historie, som den største skibsværftshavn udenfor København. Tømmergården var boliger for værftets skibsarbejdere. Foto. Havneområde Aabenraa Museum.

SYDHAVN

Sydhavn, der oprindeligt hed Prinz Heinrichs Hafen, blev anlagt i 1905 grundlæggende som støttepunkt for den tyske Østersøflåde, der brugte den dybe fjord som øvelsesområde. På havnens sydlige kaj var der pladsen til en marinestation med anløbsrampe og hangarer for marinens vandflyvere, Hangaranlægget blev efter 1920 brugt som eksportstalde med anløbsbroer for kreaturtransporter. I 1950'erne blev der eksporteret over 150.000 kreaturer årligt.

SKIBBROEN 20

Den gamle toldbod, **Skibbroen 20**, er bygget i 1854 hvor Aabenraa havn på grund af væsentlig forbedrede vejforbindelser mod nord og syd, tog initiativ til at styrke havnens position som trafikhavn. Til bygningens ret utraditionelle klassicistiske kolonistil knytter der sig en historie om, at tegningerne til toldboden i Aabenraa skulle være blevet forbyttet med en toldbod på de Vestindiske Øer. På bygningens NØ hjørne er afsat vandstandsmærker for de stormfloder, der har ramt byen.

10

GAMMELHAVN

Gammelhavn er byens oprindelige havnebassin, er etableret i midten af 1600-tallet og løbende udbygget. I 1865 da skibsværftsaktiviteten var på sit højeste, brødfødte skibsbyggeriet omkring 500 familier, svarende til 60% af byens befolkning. Husene på Skibbroen blev bygget i 1850erne. Et af værfterne tilhørte skibsbygmester T.A. Andersen, der sammen med sønnen Skifter Andersen i årene 1832-1870 byggede over 70 store sejlskibe. Foto. Havnemodel Abenraa Museum

11

MICHAEL JEBSENS PLADS

Michael Jepsens Plads er opkaldt efter skibsreder Michael Jepsen (1835-1899), der i slutningen af 1800 tallet oparbejdede et efter datidens forhold stort rederi med omfattende sejlads og handelsaktiviteter i fjernøsten. Rederidriften blev indstillet i 1972 og hovedfirmaet Rhederei M. Jepsen. er i dag en handelskoncern med omkring 3500 medarbejdere i Hongkong og Singapore. Familien Jepsen har i alle årene holdt fast ved deres hjemstavn, og bygningen er hovedkontor for de danske aktiviteter. De kinesiske tegn på facaden udtales "Jie ceng", der udover at betyde Jepsen & Co. kan oversættes med "rewarding succes".

12

SKIBBROGADE 25

I **Skibbrogade 25** var der i midten af 1800 tallet et sejlmageri. Efter sejlskibstiden tilhørte ejendommen fiskeeksportør Andreas Nielsen, der ud over at drive en fiskeforretning i husets portal, havde en omfattende fiskeeksport til Tyskland af bl.a. muslinger fra Aabenraa Fjord. Skibbrogade 22 var indtil midt i 1700 - tallet bebyggelsesgrænsen mod stranden. Det var fornuftsgrænsen, hvis man ville undgå højvande.

13

SKIBBROGADE 13 OG 18

Den nederste del af Skibbrogade var i sejlskibstiden beboet af skibsbyggere samt håndværkere med leverancer til byggeriet. **Skibbrogade 13** er bygget i 1854 for smedemester Johann. Holdt, smedjen er i dag museumssmedje. **Skibbroen 18** er fra 1770 og tilhørte i årene 1839-1852 skibsbygmester Mads Michelsen, der sammen med sin nevø Niels Jacobsen byggede over 50 store sejlskibe. **Skibbrogade 21** fungerede i 1755-1872 som smedje. I gården er der en samling af gamle skibsklokker.

14

GILDEGADEGANG

Gildegade 15 er opført for skibsbygmester Jacob Paulsen i 1752, der indtil flytningen til havnen ved Sønderport byggede sine skibe på området bag ved ejendommen, der nu kan passeres gennem Gildegadegang. Denne gang der forbinder gildegade med Skibbroen er en hævdvunden sti, der med sit snoede forløb går gennem det areal, der helt frem til 1840-erne var byens skibsbedding.

15

16

GILDEGADE 1

Gildegade 1 er opført for rebslager Daniel Danielsen Møller, hvis familie fra 1755 drev rebslageri med reberbane øst for bygningen ud i det dengang eksisterende nor "Kiel'en", der blev inddæmmed i 1850erne. Huset ligger som det yderste hus på 2 meter kurven, der indtil inddæmningen var "fornuftsgården" for byggeri ved vandkanten. Gildegade har fået sit navn efter et såkaldt kirkegilde "Skt. Knudsgildet", der ved middelalderens slutning var knyttet til en kirke bag ved gadens vest facade. Hele kvarteret nedbrændte ved en bybrand i 1610.

RÅDHUSGADE 16-22

Rådhusgade 16-22 er en stokbebyggelse opført i 1850 som bolig for ansatte ved skibsværfterne. Den ene stok blev nedrevet i forbindelse med udvidelsen af Rådhusgade. I 1864 blev de solgt til købmand Johan Jacobsen og blev lejet ud som kasernebygning til den tyske militærgarnison, der havde eksercerplads på markedspladsen. Johan Jacobsen byggede samtidig en tilsvarende bygning på Rådhusgades vestside, denne forsvandt efter 6 år under stormfloden i 1872.

17

18

MUSEUM SØNDERJYLLAND KULTURHISTORIE AABENRAA

Museum Sønderjylland Kulturhistorie Aabenraa H.P. Hanssensgade 33, hvor byens søfartshistorie fortælles gennem en fornem samling af skibsmalerier af Aabenraa skibene, der sejlede på verdenshavene. Skibsmodeller, galionsfigurer, skibsklokker mm. og en eksotisk samling af genstande hjembragt af kaptajner og sømænd fra fjerne verdensdele. En havnemodel viser Aabenraa Havn i 1800 tallet med de gamle træskibsværfter og udviklingen til moderne industrihavn.